

<https://doi.org/10.18778/1644-857X.22.01.03>

ZBIGNIEW ANUSIK

UNIwersytet Łódzki / UNIVERSITY OF ŁÓDŹ

 <https://orcid.org/0000-0002-5483-4970>

Rodzina i majątek Stefana (zm. 1629) i Marcjanny z Daniłowiczów (zm. 1646) Koniecpolskich. Studium z dziejów przeclawskiej linii rodu Koniecpolskich herbu Pobóg

ABSTRACT

The Family and Property of Stefan (d. 1629) and Marcjanna Koniecpolski née Daniłowicz (d. 1646). A Study of the History of Przeclaw Line of the Koniecpolski Family, Pobóg Coat of Arms

The article is dedicated to the history of the Przeclaw branch of the Koniecpolski family, Pobóg coat of arms in the 16th and 17th centuries. Its progenitor was the Rozprza castellan, Mikołaj Przedbór (d. 1586). One of his sons was Andrzej, the castellan of Połaniec. Thanks to his marriage to Anna, the daughter of Stefan Ligeża, he came into the possession of the town Przeclaw. His son was Colonel Stefan Koniecpolski (d. 1629), another heir in Przeclaw. The article presents the latter's activities on the political scene and his achievements in military service, as well as his unsuccessful attempts to marry Teofila Tarłówna. Some information about his marriage to Marcjanna Daniłowiczówna is corrected in this article, while it also presents the closest relatives of both spouses. The ownership status of Stefan and Marcjanna Koniecpolski is also discussed here. Much attention in this article is also paid to the three sons of Stefan and Marcjanna, namely Andrzej, Aleksander and Stanisław, who in 1647 divided among themselves the large, but heavily indebted estates of their parents. Two older brothers died at young age without issue. The youngest son Stanisław, who concentrated the rights to the entire family estate in his hands, turned out to be an irresponsible and reckless man. He lost most of his possessions, including his family's property Przeclaw, and was sentenced to infamy for bigamy. It was only in 1670 that he managed to end the

Received: 2023-03-03. Verified: 2023-03-03. Revised: 2023-04-13. Accepted: 2023-04-18

© by the author, licensee University of Lodz – Lodz University Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

court dispute with the family of one of his former wives and regain his good name. Stanisław Koniecpolski died after 1670. His only son (from third marriage), played no significant role in the history of Polish-Lithuanian Commonwealth. Even the dates of his birth and death remain unknown. He died childless as the last male representative of the Przeclaw branch of the Koniecpolski family.

Keywords: Koniecpolski family, Pobóg coat of arms, Przeclaw, Stefan Koniecpolski, Marcjanna Daniłowiczówna, Polish nobility, history of the Polish-Lithuanian Commonwealth, genealogy

STRESZCZENIE

Artykuł poświęcony jest dziejom przeclawskiej gałęzi rodziny Koniecpolskich h. Pobóg w XVI i XVII w. Jej protoplastą był kasztelan rozpierski Mikołaj Przedbór Koniecpolski (zm. 1586). Jednym z jego synów był Andrzej, kasztelan polaniecki. Dzięki małżeństwu z Anną, córką Stefana Ligezy wszedł on w posiadanie miasta Przeclawia. Jego synem był pułkownik Stefan Koniecpolski (zm. 1629), kolejny dziedzic na Przeclawiu. W artykule przedstawiono jego działalność na scenie politycznej, dokonania w służbie wojskowej, jak również nieudane zabiegi o rękę Teofili Tarłówny. Skorygowano również kilka informacji dotyczących jego małżeństwa z Marcjanną Daniłowiczówną. Przedstawiono najbliższych krewnych obojga małżonków. Omówiono także stan posiadania Stefana i Marcjanny Koniecpolskich. Sporo uwagi poświęcono również trzem synom Stefana i Marcjanny, Andrzejowi, Aleksandrowi i Stanisławowi, którzy w 1647 r. podzielili duże, ale mocno zadłużone, dobra ziemskie po rodzicach. Dwaj starsi bracia zmarli w młodym wieku bezpotomnie. Najmłodszy syn Stefana i Marcjanny Koniecpolskich – Stanisław, który skupił w swoich rękach prawa do całego rodowego majątku, okazał się człowiekiem nieodpowiedzialnym i lekkomyślnym. Wyzwał się większości swoich dóbr, w tym rodowego Przeclawia, a za bigamię został skazany na infamię. Dopiero w 1670 r. udało mu się zakończyć spór sądowy z rodziną jednej z byłych żon i odzyskać dobre imię. Stanisław Koniecpolski zmarł po 1670 r. Jego jedyny syn Leonard Józefat nie odegrał już żadnej roli w dziejach Rzeczypospolitej. Nie są znane nawet daty jego urodzin i śmierci. Zmarł on bezpotomnie jako ostatni męski reprezentant przeclawskiej gałęzi rodziny Koniecpolskich.

Słowa kluczowe: Koniecpolscy herbu Pobóg, Przeclaw, Stefan Koniecpolski, Marcjanna Daniłowiczówna, szlachta polska, dzieje Rzeczypospolitej w XVI i XVII w., genealogia

Koniecpolscy herbu Pobóg w XVII stuleciu uzyskali status jednego z najpotężniejszych rodów magnackich w Rzeczypospolitej. Swój spektakularny awans zawdzięczali dokonaniom militarnym, politycznym i majątkowym Stanisława (ok. 1591–1646), kasztelana krakowskiego i hetmana wielkiego koronnego. Wpływy polityczne i znaczenie hetmana ułatwiły kariery

jego młodszym braciom – Remigianowi (zm. 1640), Krzysztofowi (zm. 1660) i Janowi (zm. 1661). Pierwszy z nich został biskupem chełmskim, drugi wojewodą bełskim, a trzeci wojewodą sieradzkim. Na krzesła wojewodów sieradzkich zasiadał też w senacie ojciec wspomnianych tu braci Koniecpolskich – Aleksander (zm. 1609). Senatorski urząd kasztelana sieradzkiego piastował również ojciec Aleksandra, Stanisław Przedbór Koniecpolski (zm. 1588). Ten ostatni był protoplastą młodszej gałęzi rodu, nazwanej przez późniejszych genealogów hetmańską¹. Starszy brat kasztelana sieradzkiego – Mikołaj Przedbór był natomiast przodkiem wszystkich Koniecpolskich należących do drugiej, mniej sławnej i zamożnej linii rodziny, którą nazwano gałęzią kasztelańską. Wnukiem Mikołaja Przedbora był Stefan Koniecpolski, tytułowy bohater niniejszego studium.

Piszac o rodzinie Stefana Koniecpolskiego, zacząć wypada od jego bezpośrednich przodków. Wspomniany już jego dziadek, Mikołaj Przedbór, był synem Stanisława, starosty przemyskiego i Anny Heltówny, mieszczyki poznańskiej. W 1527 r. zapisał się na uniwersytet w Lipsku. Szerszą działalność polityczną rozpoczął jednak dopiero w latach pięćdziesiątych XVI w. W 1553 r. posłował na sejm odbyty w Krakowie z województwa sandomierskiego. Był także posłem (tym razem z województwa krakowskiego) na sejm warszawski obradujący na przełomie 1563 i 1564 r. Po raz ostatni sprawował mandat poselski (jako reprezentant sejmiku opatowskiego) na sejmie lubelskim w 1569 r. W czasie wielkiego bezkrólewia

¹ Por. W. Dworzaczek, *Genealogia*, t. II (*Tablice*), Warszawa 1959, tabl. 138; H. Kotarski, *Koniecpolski Aleksander*, [w:] *Polski słownik biograficzny* [dalej: *PSB*], t. XIII, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967–1968, s. 511–512; Z. Libiszowska, *Koniecpolski Jan*, [w:] *ibidem*, s. 519–520; A. Kersten, *Koniecpolski Krzysztof*, [w:] *ibidem*, s. 521–522; Z. Libiszowska, *Koniecpolski Stanisław Przedbór*, [w:] *ibidem*, s. 522–523; W. Czapliński, *Koniecpolski Stanisław*, [w:] *ibidem*, s. 523–527; *Urzędnicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku. Spisy* [dalej: *Urzędnicy łęczyccy i sieradzcy*], oprac. E. Opaliński, H. Żerek-Kleszcz, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1993, nr 1308 (Aleksander) i 1312 (Jan). W przywołanym tu wydawnictwie na s. 263 podano błędną informację jakoby Stanisław Przedbór Koniecpolski zmarł w 1584 r. jako starosta wieluński, a kasztelanie sieradzką otrzymał inny Koniecpolski o tych samych imionach (nr 1005 i nr 1781). Tymczasem w dokumencie przywołanym na potwierdzenie faktu, że protoplasta linii hetmańskiej zmarł już w 1584 r. znajduje się informacja nie o śmierci późniejszego kasztelana sieradzkiego, a o dokonanej przez niego cesji starostwa wieluńskiego na syna Aleksandra, w przyszłości wojewodę sieradzkiego. Por. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie [dalej: AGAD], Metryka Koronna [dalej: MK] 129, k. 468–469.

był wybierany deputatem do sądów kapturowych (w 1572 r. dla powiatu pilzneńskiego) i wiecowych (dla województwa krakowskiego w 1574 r.). W roku 1577, uczestnicząc w sejmiku szlachty małopolskiej w Nowym Mieście Korczynie, podpisał pełnomocnictwo dla posłów wysłanych do Stefana Batorego. Już wówczas używał tytułu kasztelana rozpierskiego, który to urząd piastował do końca życia. Mikołaj Przedbór Koniecpolski był wyznawcą kalwinizmu².

Kasztelan rozpierski był człowiekiem zamożnym, ale nie należał bynajmniej do grona małopolskich możnowładców. Początkowo dobra odziedziczone po rodzicach użytkował wraz z młodszym bratem Stanisławem Przedborem. Po dokonanej później podziale objął dziewięciowioskowy klucz dobrkowski w powiecie pilzneńskim województwa sandomierskiego. W jego skład wchodziły wsie Dobrków, Gołęczyna, Jaworze Przedzbor, Jaworze Tarłowe, Łabuzie, Mokrzec, Parkosz, Połomia i Złotoryja (w 1581 r. opłacił pobór z tej włości od 63 kmieci i 20,5 łanu). Mikołaj Przedbór Koniecpolski był także właścicielem dużej wsi Motycz w województwie i powiecie lubelskim (w 1574 r. zastawił ją za 5000 florenów). Miał też dom (zwany również dworem) w Krakowie, który pozyskał w kwietniu roku 1574 od wojewody podolskiego Mikołaja Mieleckiego. W rejestrze poborowym z 1581 r. kasztelan rozpierski został odnotowany jako posesor przedmieścia Przeclawia oraz wsi Krownice, Męciszów, Podole i Pustków (63 kmieci i 27,75 łanu). Być może dzierżawił wówczas tę część majątności przeclawskiej, ale z całą pewnością nie był jej właścicielem. Miasto Przeclaw wraz z przyległymi wsiami należało bowiem do jego synowej, Anny z Ligezów, żony Andrzeja³.

² Por. I. Kaniewska, *Koniecpolski Mikołaj*, [w:] *PSB*, t. XIII, s. 522; *Posłowie ziemscy koronni 1493–1600* [dalej: *Posłowie koronni*], oprac. W. Uruszczak, I. Kaniewska, M. Ferenc, J. Byliński, red. I. Kaniewska, Warszawa 2013, s. 117, 146, 184; *Akta sejmikowe województwa krakowskiego*, t. I (1572–1620), wyd. S. Kutrzeba, Kraków 1932, s. 18, 46, 70; *Urzednicy łęczyccy i sieradzcy*, nr 908; J. Bukowski, *Dzieje reformacji w Polsce od wejścia jej do Polski aż do jej upadku*, t. I, Kraków 1883, s. 406, 671.

³ Por. *Źródła dziejowe*, t. XIV (*Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*), *Małopolska*, t. III, wyd. A. Pawiński, Warszawa 1886, s. 243–244, 248, 252; I. Kaniewska, *op. cit.*, s. 522; A. Dunin-Wąsowiczowa, *Mapa własności ziemskiej*, [w:] *Atlas historyczny Polski. Województwo sandomierskie w drugiej połowie XVI wieku*, cz. 2 (*Komentarz, indeksy*), red. W. Pałucki, Warszawa 1993, s. 104 (tu wśród wsi należących do Koniecpolskiego pominięto Jaworze Tarłowe, za jego własność uznano wspomnianą w tekście głównym część klucza przeclawskiego, a wysunięte przez autorkę przypuszczenie, że był on także

Mikołaj Przedbór Koniecpolski ożenił się z katoliczką Anną Czyżowską h. Topór. Według Bartosza Paprockiego (ok. 1543–1614), była ona córką Hieronima Zakliki z Czyżowa (zm. po 1525) i kasztelanki kamienieckiej Anny Sienieńskiej h. Dębno, rodzoną siostrą Katarzyny (zm. ok. 1546), żony kasztelana krakowskiego Andrzeja Tęczyńskiego (zm. 1561). Wnuk Anny z Czyżowa, Zygmunt Stefan Koniecpolski (1588–1667) twierdził natomiast, że była ona siostrą kasztelana bełskiego Zygmunta Czyżowskiego (zm. 1585), a zatem córką kasztelana połanieckiego Stanisława Zakliki Czyżowskiego (zm. p. 1574) i Doroty z Michowskich h. Rawicz. Moim zdaniem, bardziej wiarygodny jest przekaz Paprockiego, który żył współcześnie z Mikołajem Przedborem i jego żoną niż relacja Koniecpolskiego, który urodził się już po śmierci obojga swoich dziadków. Nie znamy oczywiście daty urodzenia Anny z Czyżowskich Koniecpolskiej, ale śmiało możemy założyć, że przyszła ona na świat około 1520 r., a żoną Mikołaja Przedbora została już w latach czterdziestych XVI w. To zaś przemawiałoby za tym, że była ona (zapewne młodszą) siostrą Katarzyny z Czyżowa Tęczyńskiej oraz kasztelana połanieckiego Stanisława Czyżowskiego. Anna z Zaklików Czyżowskich Koniecpolska zmarła w 1583 r. Kasztelan rozpierski Mikołaj Przedbór rozstał się natomiast z tym światem prawdopodobnie latem 1586 r. Nie żył już na pewno w roku następnym⁴.

---

właścicielem wsi Dolcza Mała i Ruda jest błędne); AGAD, MK 111, k. 279–281v (tu M.P. Koniecpolski jako właściciel Motycza); MK 113, k. 87–89v (tu M.P. Koniecpolski, określony w tym wpisie jako dziedzic na Dobrkowie, wchodzi w posiadanie domu w Krakowie).

⁴ Por. B. Paprocki, *Herby rycerstwa polskiego*, wyd. K.J. Turowski, Kraków 1858, s. 97–98 (tu Koniecpolska jako córka Hieronima Czyżowskiego i Anny z Sienna, córki kasztelana kamienieckiego i siostry arcybiskupa lwowskiego); *Pamiętniki o Koniecpolskich. Przyczynek do dziejów polskich w XVII wieku*, wyd. S. Przyłęcki, Lwów 1842, s. 188–189 (tu Anna Czyżowska jako siostra Zygmunta, kasztelana bełskiego); K. Niesiecki, *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. III, Lipsk 1839, s. 280 (tu Anna Czyżowska jako córka Hieronima i Anny Sienieńskiej); A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. IV, Warszawa 1901, s. 52 (tu Anna z Czyżowa Koniecpolska jako córka Stanisława, kasztelana połanieckiego); J. Kurtyka, *Latyfundium tęczyńskie. Dobra i właściciele (XIV–XVII wiek)*, Kraków 1999, s. 192, 202 (tu źródłowe potwierdzenie faktu, że Katarzyna z Czyżowa Tęczyńska była córką Hieronima i Anny oraz siostrą Stanisława); I. Kaniewska, *op. cit.*, s. 522 (tu pomyłone imię żony Mikołaja Przedbora – Katarzyna zamiast Anna); F. Kiryk, *Sienieński Jan z Sienna i Gologór*, [w:] *PSB*, t. XXXVII, Warszawa–Kraków 1996–1997, s. 181 (tu brak jakiegokolwiek wzmianki o córce Sienieńskiego, która poślubiła Hieronima Czyżowskiego); AGAD, MK 38, k. 330–331 (tu 6 V 1525 r. król

Mikołaj Przedbór i Anna Koniecpolscy mieli czterech synów (Jana, Andrzeja, Mikołaja i Adama) oraz dwie córki (Zofię i Katarzynę). Starsza z nich – Zofia w maju 1574 r. poślubiła Feliksa (Szczęsnego) Czerskiego h. Rawicz (zm. 1593), wówczas sekretarza królewskiego, a następnie sędziego ziemskiego krakowskiego. W dniu 27 maja 1574 r. Mikołaj Przedbór Koniecpolski zastawił zięciowi wieś Motycz w kwocie 5000 florenów, a Czerski oprawił żonie 4500 florenów posagu i 4500 florenów wiana na połowie swoich dóbr. Tego samego dnia Zofia z Koniecpolskich Czerska zeznała ustąpienie z dóbr ojczystych i macierzystych. Zofia Czerska, sędzina ziemska krakowska, zmarła 13 października 1584 r. w wieku 30 lat, a mąż ufundował jej pomnik nagrobny w kościele pw. św. Trójcy w Krakowie. Młodsza kasztelanka rozpierska – Katarzyna, zmarła jako panna w 1583 r. i została pochowana w Przecławiu. Najstarszy syn Mikołaja Przedbora – Jan, urodził się zapewne w drugiej połowie lat czterdziestych XVI w. Podobno aż 20 lat spędził na podróżach zagranicznych. Do kraju wrócił jeszcze za życia rodziców, a więc przed rokiem 1583. Osiedł w Motyczu. Uchodził za człowieka uczonego. Podobno dużo pisał. Miał sporą i cenną bibliotekę, którą zapisał w testamencie kolegium jezuickiemu w Lublinie. W 1594 r. został sędzią ziemskim lubelskim. W 1596 r. był deputatem do Trybunału Koronnego. Rodziny nie założył. Zmarł krótko przed 19 grudnia 1604 r., kiedy to wojewoda lubelski Marek Sobieski zarządził odbycie sejmiku elekcyjnego, który miał wybrać czterech kandydatów na wakujący urząd sędziego ziemskiego lubelskiego⁵.

---

wyraża zgodę na to, aby Hieronim Zaklika z Czyżowa zastawił za 1000 florenów swoje dobra w województwie sandomierskim); MK 113, k. 20–22v (tu we wpisie z dnia 7 IV 1574 r. Stanisław Czyżowski, kasztelan połaniecki wspomniany jako zmarły); MK 132, k. 159v–160 (tu nominacja Marcina Fałęckiego na urząd kasztelana rozpierskiego z dnia 21 VIII 1586 r. Brak tu jednak wyraźnego stwierdzenia, że otrzymuje on urząd po śmierci M.P. Koniecpolskiego); W. Dworzaczek, *op. cit.*, tabl. 138 (tu informacja, że M.P. Koniecpolski zmarł przed 1587 r.); *Urzednicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej XIV–XVIII wieku. Spisy* [dalej: *Urzednicy bełscy*], oprac. H. Gmiterek, R. Szczygieł, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992, nr 59 (tu informacja, że Zygmunt Czyżowski zmarł przed 26 II 1585 r.). Roczna data śmierci Anny Koniecpolskiej widnieje na brązowym epitafium ufundowanym przez jej syna Andrzeja w kościele parafialnym w Przecławiu.

⁵ Por. W. Dworzaczek, *op. cit.*, tabl. 138; I. Kaniewska, *op. cit.*, s. 522; K. Niesiecki, *op. cit.*, t. V, Lipsk 1840, s. 202; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XI, Warszawa 1907, s. 77; AGAD, MK 111, k. 279–281v, 283v–284v (tu wpisy z 27 V

Mikołaj Koniecpolski (zwany też Mikołajem Przedborem) był trzecim synem kasztelana rozpierskiego. Urodził się zapewne około 1552 r. W młodości przebywał na dworze wojewody podolskiego Mikołaja Mieleckiego. Opuścił jednak dwór swojego patrona przed uzyskaniem przez niego nominacji na urząd hetmana wielkiego koronnego. Nie wziął też najpewniej udziału w kampanii połockiej. Krótko przed 1579 r. ożenił się z Zofią Przerembską h. Nowina, córką kasztelana rozpierskiego Wincentego (zm. 1572) i Barbary Woźnickiej h. Ciołek. Prawdopodobnie w tym samym czasie objął w zastawne posiadanie w kwocie 5500 florenów miasto Wojcieszków z folwarkiem i wieś Wolę Wojcieszkowską w ziemi stężyckiej. Dobra te, zastawione mu przez brata jego żony Mikołaja Przerembskiego (zm. 1588), wydzierżawił następnie w styczniu 1580 r. na dwa lata Jadwidze z Lasockich Przerembskiej, wdowie po Mikołaju, staroście opoczyńskim. Mikołaj Koniecpolski nie przejawiał żadnej aktywności na scenie politycznej. Nie jest również znana data jego śmierci. Zmarł po roku 1591, a przed rokiem 1604 (nie żył już w chwili śmierci starszego brata Jana). Z małżeństwa z Zofią Przerembską pozostawił czterech synów i dwie córki. Najstarszym synem Mikołaja był Andrzej (ur. 1580). Został on w przyszłości starostą szczerczowskim. W 1606 r. ożenił się z Anną, córką podkomorzego rawskiego Piotra Jarzyny h. Trzaska i miał z nią syna Andrzeja i córkę Zofię. Dokładna data śmierci starosty szczerczowskiego nie jest znana, ale zmarł on na pewno przed rokiem 1614. Został pochowany w Koniecpolu. Drugi syn Mikołaja Koniecpolskiego – Mikołaj (ur. 1582) został przeznaczony do stanu duchownego. Był proboszczem przeclawskim i kanonikiem gnieźnieńskim (w latach 1634–1644). Z kanonii gnieźnieńskiej ustąpił na rzecz późniejszego prymasa Andrzeja Olszowskiego (wnuka swojej siostry

---

1574 r. dotyczące rozliczeń pomiędzy M.P. Koniecpolskim a Feliksem i Zofią z Koniecpolskich Czerskimi); S. Starowolski, *Monumenta Sarmatarum*, Cracoviae 1655, s. 135 (tu treść inskrypcji z pomnika Zofii z Koniecpola Czerskiej); *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 189, 197; B. Paprocki, *op. cit.*, s. 232; *Urzednicy województwa krakowskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. S. Cynarski, A. Falniowska-Gradowska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1990, nr 312 (Feliks Czerski); *Urzednicy województwa lubelskiego XVI–XVIII wieku. Spisy* [dalej: *Urzednicy lubelscy*], oprac. W. Kłaczewski, W. Urban, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1991, nr 276; Archiwum Państwowe w Lublinie, Lubelskie grodzkie, relacje, nr 36, k. 476v (tu uniwersał M. Sobieskiego o złożeniu sejmiku elekcyjnego na dzień 3 I 1605 r. w Lublinie). Roczna data śmierci Katarzyny Koniecpolskiej widnieje na brązowym epitafium ufundowanym przez jej brata Andrzeja w kościele parafialnym w Przeclawiu.

Zofii Duninowej). Zrezygnował również z probostwa przeclawskiego. Zmarł po roku 1644 i został pochowany w Książenicach, gdzie objął funkcję proboszcza po opuszczeniu Przeclawia. Trzeci syn kasztelanica rozpierskiego – Adam (ur. 1585) strawił życie na ucztach i polowaniu. Nigdy się nie ożenił. Zmarł w Piotrkowie około 1614 r. i został pochowany w Koniecpolu. Spadek po nim żyjący jeszcze bracia sprzedali Mikołajowi Koniecpolskiemu (zm. przed 1626), sędziemu ziemskiemu sieradzkiemu (synowi kasztelana sieradzkiego Stanisława Przedbora). Czwarty syn Mikołaja – Zygmunt Stefan (1588–1667) okazał się najzdolniejszy i najbardziej zaradny z rodzeństwa. Był starostą szczerczowskim (po bracie Andrzeju) i będzińskim (dzięki drugiej żonie, która miała na Będzinie zapis dożywocia). W 1626 r. został też sędzią ziemskim sieradzkim. Kilkakrotnie wybierany był deputatem do Trybunału Radomskiego, jak również do Trybunału Koronnego. Posłował na sejm konwokacyjny w 1632 r. oraz na sejm roku 1633. W 1648 r. wraz z województwem sieradzkim podpisał elekcję Jana Kazimierza. W 1610 r. ożenił się z Barbarą Kłomnicką h. Oksza, z którą miał syna Adama Przedbora (zm. ok. 1647) oraz córki Zofię Annę i Aleksandrę. Po śmierci pierwszej żony, która zmarła w 1640 r. w Wieluniu i tam też została pochowana, w roku 1642 Zygmunt Stefan Koniecpolski ożenił się z Dorotą Orzelską h. Dryja, córką kasztelana rogozińskiego Jana, wdową po starostach będzińskich Janie Popowskim i Krzysztofie Gosławskim. Z tego małżeństwa nie miał potomstwa. Był tłumaczem i pisarzem historycznym. Pozostawił po sobie wiele rękopisów. Zmarł przed 12 lipca 1667 r. Starsza córka kasztelanica rozpierskiego Mikołaja – Zofia została żoną Krzysztofa Dunina h. Łabędź. Młodsza – Katarzyna wyszła za mąż za Macieja Pukarzewskiego h. Szreniawa, a po jego śmierci poślubiła Felicjana (Szczęsnego) Maya h. Starykoń (zm. 1634). W tym miejscu wypada również wspomnieć o najmłodszym synu kasztelana rozpierskiego Mikołaja Przedbora – Adamie. Możemy założyć, że był on młodszy od Zofii z Koniecpolskich Czernskiej, a więc przyszedł na świat po 1554 r. Zmarł jednak w młodym wieku (być może jeszcze za życia swojego ojca). Rodziny nie założył⁶.

⁶ A. Boniecki, *op. cit.*, t. XI, s. 78–79; W. Dworzaczek, *op. cit.*, tabl. 138; *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 192–197; J. Byliński, *Przerębski (Przerembski) Wincenty*, [w:] *PSB*, t. XXIX, Wrocław 1986, s. 7–8; *AGAD*, MK 134, k. 70v–73 (tu 26 I 1580 r. Mikołaj Koniecpolski wydzierżawia Wojcieszków Jadwidze z Brzezin

Andrzej Koniecpolski, ojciec tytułowego bohatera niniejszego tekstu, był drugim synem kasztelana rozpierskiego Mikołaja Przedbora i Anny Zakliczanki Czyżowskiej. Urodził się zapewne około 1550 r. W młodości służył wojskowo i jako rotmistrz dowodził chorągwią jazdy (B. Paprocki nazywa go „sławnym rotmistrzem”). Przed 30 października 1578 r. ożenił się z Anną Ligęzianką h. Półkozic. Była ona młodszą córką wojskiego sanockiego Stefana Ligęzy i siostrą Elżbiety, pierwszej żony Mikołaja z Dąbrowicy Firleja (zm. 1600), w przyszłości wojewody krakowskiego. Ojciec Anny był wnukiem kasztelana małogoskiego Stanisława Ligęzy z Gorzyc i Przeclawia (zm. 1497) i Magdaleny Serafinówny h. Nieczuja, synem Mikołaja (zm. 1536) i Zofii, córki starosty spiskiego Przeclawia z Dmosic h. Ostoja. Jednym z braci Stefana Ligęzy był Feliks (zm. 1560), arcybiskup lwowski. Wojski sanocki Stefan Ligęza władał dużym kompleksem dóbr w powiecie pilzneńskim, z głównymi ośrodkami w Przeclawiu i w Rudzie. Jego córki podzieliły się majątkiem po ojcu w ten sposób, że klucz przeclawski objęła Anna Koniecpolska, a Rudę z wsiami Bobrowa, Brzezcie, Dolcza Mała, Kłęczany (w 1581 r. opłacono pobór z tych dóbr od 71 kmieci i 41,25 łanu) Elżbieta Firlejowa. Dzięki małżeństwu Andrzej Koniecpolski wszedł w posiadanie miasta Przeclawia oraz wsi Przedmieście, Krownice, Łęki, Męciszów, Podole, Pustków i Wylów. W 1581 r. z majątności przeclawskiej (pięć wsi tego klucza użytkował wówczas ojciec Andrzeja, kasztelan rozpierski Mikołaj Przedbór) wniesiono pobór od 107 kmieci i 42,75 łanu. Andrzej Koniecpolski uczynił z Przeclawia swoją główną siedzibę. W 1582 r. wystarał się o przywilej ustanawiający dwa jarmarki w tym mieście. Wybudował tu okazały, murowany dwór, do kościoła parafialnego dobudował kaplicę pw. św. Trójcy, a po śmierci Anny z Ligęzów (zm. 1584), ufundował brązowe epitafium upamiętniające żonę oraz pochowane w przeclawskiej farze rok wcześniej matkę i siostrę. W 1589 r. Koniecpolski posłował na warszawski sejm pacyfikacyjny z województwa

---

Przerembskiej); MK 151, k. 29v–30 (tu 20 IV 1606 r. król Zygmunt III przyznaje Annie Jarzyniance, żonie Andrzeja Koniecpolskiego, prawo dożywotniego użytkowania tenuty szczerczowskiej, którą jej mąż trzyma „w starych sumach”); K. Niesiecki, *op. cit.*, t. IV, Lipsk 1839, s. 450; t. V, s. 202; t. VI, Lipsk 1841, s. 357; A. Kersten, *Koniecpolski Zygmunt Stefan*, [w:] *PSB*, t. XIII, s. 528–529; idem, *Koniecpolski Adam*, [w:] *ibidem*, s. 510–511; *Urzednicy lęczyccy i sieradzcy*, nr 1217 (tu data śmierci Zygmunta Stefana Koniecpolskiego); S. Starowski, *op. cit.*, s. 210 (dotyczy Felicjana Maya).

sandomierskiego i podpisał traktat bytomsko-będziński. W 1599 r. uzyskał nominację na drażkową kasztelanę połaniecką. Był bez wątpienia bogatszy od swojego ojca, gdyż oprócz włości przeclawskiej wniesionej mu przez żonę, przejął również po ojcu (najpewniej stopniowo) cały klucz dobrkowski. Po śmierci brata Jana objął w posiadanie wieś Motycz w województwie lubelskim i trzymał ją do końca życia. Podobnie jak wszyscy pozostali synowie kasztelana rozpierskiego Mikołaja Przedbora, Andrzej Koniecpolski dokonał konwersji na katolicyzm. Nie znamy niestety daty śmierci kasztelana połanieckiego. Musiał jednak umrzeć po 12 lutego 1615 r., kiedy jako żyjący został wspomniany w księgach ziemskich pilzneńskich, a przed rokiem 1620, kiedy nominację na urząd kasztelana połanieckiego uzyskał Jan Skotnicki. Z małżeństwa z Anną Ligęzianką z Przeclawia Andrzej Koniecpolski miał czworo dzieci – Elżbietę, Aleksandra oraz bliźnięta, Stefana i Zofię⁷.

O starszym synu kasztelana połanieckiego Aleksandrze wiemy niewiele. Urodził się zapewne około 1580 r. Żył jeszcze w listopadzie roku 1607. Zmarł jednak za życia ojca bezżennie i bezpotomnie. Zdaniem Zygmunta Stefana Koniecpolskiego, starszy kasztelanic połaniecki umarł w Warszawie i został pochowany w Przeclawiu.

⁷ Por. W. Dworzaczek, *op. cit.*, tabl. 138; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XI, s. 77; t. XIV, Warszawa 1911, s. 257; B. Paprocki, *op. cit.*, s. 232, 252; *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 189–190; K. Niesiecki, *op. cit.*, t. IV, s. 33; t. V, s. 202; AGAD, MK 77, k. 91v–95 (tu 20 VII 1549 r. w Krakowie Stefan Ligęza z Przeclawia wraz z braćmi rodzonymi i stryjecznymi, synami Feliksa, burgrabiego krakowskiego, dokonuje podziału dóbr po stryju, Piotrze Ligęzie, kasztelanie czechowskim); MK 120, k. 232–234 (tu 30 X 1578 r. Mikołaj Przedbór Koniecpolski zobowiązuje się wypłacić 800 florenów Elżbiecie i Annie, córkom nieżyjącego już wojskiego sanockiego Mikołaja Ligęzy oraz ich mężom, kasztelanowi bieckiemu Mikołajowi Firlejowi i Andrzejowi Koniecpolskiemu); MK 129, k. 183v–184 (tu 20 XI 1582 r. Stefan Batory ustanawia dwa jarmarki w Przeclawiu, dziedzictwie Anny z Ligęzów Koniecpolskiej); M. Lubczyński, *Stanisław zwany Ligęza (Ligęzic, Gorzycki) z Gorzyc i Przeclawia*, [w:] *PSB*, t. XLII, Warszawa–Kraków 2003–2004, s. 32–34; *Źródła dziejowe*, t. XIV, s. 247, 248, 252; Z. Bania, „*Sibi, suisque et Patriae ornameto*”. *Fundacje artystyczne Koniecpolskich w XV–XVII wieku*, Łódź 2021, s. 54–55 (tu jednak liczne błędy – własność Przeclawia przypisano Mikołajowi Przedbórowi Koniecpolskiemu, Andrzeja uczyniono starostą zamiast kasztelanem połanieckim, a jako datę jego śmierci podano rok 1584); *Posłowie koronni*, s. 320; *Urządnicy województwa sandomierskiego XVI–XVIII wieku. Spisy* [dalej: *Urządnicy sandomierscy*], oprac. K. Chłapowski, A. Falniowska-Gradowska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1993, nr 396 (Andrzej Koniecpolski) i nr 397 (Jan Skotnicki); *Archiwum Narodowe w Krakowie* [dalej: ANK], Zbiór Zygmunta Glogera, nr 180, s. 7 (tu w zapisce z dnia 1 X 1612 r. Andrzej Koniecpolski wspomniany jako dziedzic wsi Motycz).

Starsza córka Andrzeja Elżbieta Koniecpolska została wydana za mąż za Andrzeja Chlewickiego h. Odrowąż. Miała z nim syna Aleksandra i cztery córki, z których najstarsza – Zofia poślubiła Erazma Świętopelka-Bolestraszyckiego h. Lis. Młodsza kasztelanka połaniecka, Zofia, bliźniacza siostra Stefana, wyszła za mąż za podstolego sanockiego Stanisława Dydyńskiego h. Sas. W 1619 r. mąż zeznał z nią zapis dożywocia na wszystkich dobrach ruchomych i nieruchomościach, a zmarł już w roku następnym. Małżonkowie Dydyńscy nie mieli dzieci. Podstolina sanocka Zofia z Koniecpolskich Dydyńska przeżyła w stanie wdowieńskim ponad 30 lat. Żyła bowiem jeszcze w 1651 r., kiedy jej brat stryjeczny, sędzia ziemski sieradzki Zygmunt Stefan kończył spisywać genealogię rodu Koniecpolskich⁸.

Stefan Koniecpolski, tytułowy bohater niniejszego tekstu, urodził się około 1584 r. W roku 1606 („prosto ze szkół”) udał się na dwór jednego z najpotężniejszych magnatów w Rzeczypospolitej, kasztelana krakowskiego Janusza ks. Ostrogińskiego. W dobie rokосу sandomierskiego służył w oddziałach nadwornych księcia, któremu „poczet dostatni pod chorągwie [...] stawił”. Później został dworzaniem i klientem pana krakowskiego, który wynagrodził jego służbę, przekazując mu w nieodpłatne użytkowanie wieś Wierchów we włości ostrogińskiej, a następnie również miasteczko Januszpol w województwie kijowskim. W 1612 r. Koniecpolski postanowił się ożenić z Teofilą Tarłówną (1595–1635), córką chorążego przemyskiego Zygmunta Scypiona i kasztelanki sandomierskiej Barbary z Sulejowa Sobkówny. Obawiając się ewentualnej rekuzy, poprosił księcia Janusza (wdowca po zmarłej w 1611 r. Katarzynie z Lubomirskich), aby pojechał z nim do Tarłów i wspomógł go w staraniach o rękę panny. Kasztelan wyraził zgodę i udał się ze Stefanem do rodziców jego wybranki. Zobaczywszy pannę, liczącą sobie 58 wiosen Ostrogiński stracił zupełnie głowę i zakochał

⁸ Por. *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 190, 192; A. Boniecki, *op. cit.*, t. II, Warszawa 1900, s. 377 (tu powtórzony niemal dosłownie przekaz Z.S. Koniecpolskiego dotyczący dzieci Elżbiety z Koniecpolskich Chlewickiej, z tym jednak, że siostry Aleksandra zostały błędnie uznane za jego córki); t. V, Warszawa 1902, s. 132; t. XI, s. 77; K. Niesiecki, *op. cit.*, t. III, s. 36 (tu informacja, że Andrzej Chlewicki miał z Elżbietą Koniecpolską tylko jedną córkę, żonę Erazma Bolestraszyckiego); W. Dworzaczek, *op. cit.*, tabl. 138 (tu błędne imię męża Zofii Koniecpolskiej – Stefan zamiast Stanisław Dydyński); AGAD, MK 152, k. 166v–169 (tu dnia 8 XI 1607 r. Andrzej, kasztelan połaniecki i Aleksander Koniecpolscy zastawiają za 1000 florenów kamienicę w Krakowie).

się do tego stopnia, że sam postanowił się z nią ożenić. Do Stefana zwrócić się miał następującymi słowami: „Jam się nigdy żenić nie myślał po zmarłej miłej małżonce, tę pannę skorom obaczył, niewymownie w niej zakochałem się i nie chcę mieć towarzysza innego wspólnych mych pociech nad nią; proszę już nie urażaj się na mnie, ja wam nadgrodzę to; nietrudno wam będzie o ożenie, a mnie to Pan Bóg już naznaczył”. Zdumiony kasztelanic połaniecki nie śmiał oczywiście oponować i zgodził się nawet na przyjęcie roli dziewosłeba, którego książe wysłał do Tarłów z prośbą o rękę ich córki. „Zdziwili się rodzice, ale nie sprzeciwiali się woli tak możnego i zaraz wesele odprawili”. W ten oto sposób, jesienią 1612 r. Teofila Tarłówna została żoną kasztelana krakowskiego Janusza ks. Ostrońskiego. Z pewnością nie zabrakło wówczas opinii, że siedemnastoletnia, ładna dziewczyna została po prostu kupiona przez „krociowego starca”. Nieudane zabiegi o rękę chorażanki przemyskiej sprawiły, że Stefan Koniecpolski przez kilka następnych lat nie szukał nowej kandydatki na żonę⁹.

Zygmunt Stefan Koniecpolski napisał, że kasztelanic połaniecki Stefan ożenił się dopiero po śmierci księcia Ostrońskiego (który zmarł 12 lub 13 września 1620 r.), a jego wybranką została Marcjanna Daniłowiczówna, „którą urodziła Krasicka, rodzona siostra wojewody podolskiego i starosty dolińskiego, białogłowa bardzo dobra, pana Boga się bojąca”. Informacja podana przez sędziego ziemskiego sieradzkiego została zaakceptowana bez zastrzeżeń przez wszystkich autorów zajmujących się dziejami rodu Koniecpolskich. Do dziś panuje przekonanie, że ślub Stefana Koniecpolskiego i Marcjanny Daniłowiczówny odbył się w końcu 1620 lub też nawet w 1621 r. Tymczasem ten sam Zygmunt Stefan Koniecpolski w innym miejscu swojego wywodu stwierdza, że kasztelan krakowski „puścił” Wierchów i Januszpol Stefanowi „i synowi jego”. I tu pojawia się pytanie, skąd Janusz ks. Ostroński wiedział, że Stefan Koniecpolski doczekał się syna, skoro w chwili jego śmierci był jeszcze kawalerem? Odpowiedź na to pytanie okazała

⁹ Por. *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 190; Z. Kuchowicz, *Obyczaje staropolskie XVII–XVIII wieku*, Łódź 1975, s. 251; Z. Anusik, *Głosa do dziejów rodu książąt Ostrońskich*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2008, R. VII, nr 1, s. 193–194; idem, *Z dziejów rodu książąt Ostrońskich*, [w:] idem, *Studia i szkice staropolskie*, Łódź 2011, s. 475–477; J. Pielas, *Sprawy rodzinne i majątkowe Teofili z Tarłów Ostrońskiej (zm. 1635)*, [w:] *VIII Janowieckie Spotkania Historyczne: Tarłowie. Z dziejów kulturalnych, gospodarczych i politycznych rodu*, t. II, red. H. Gmiterek, A. Szymanek, Janowiec 2009, s. 95.

się stosunkowo prosta, ale i zaskakująca. Otóż dnia 25 czerwca 1621 r., wybierając się na wojnę z Turcją, Stefan Koniecpolski zjawił się w grodzie przemyskim, gdzie ustanowił opiekunów dla swojego potomstwa. Zostali nimi jego żona, Marcjanna z Żurowa Daniłowiczówna, jej wuj, kasztelan lwowski Marcin Krasicki, wojewoda bełski Rafał Leszczyński, brat cioteczny Stefana (syn Elżbiety z Ligęzów Firlejowej) Mikołaj Firlej, kasztelan wojnicki oraz jego szwagier Andrzej Chlewicki, mąż kasztelanki połanieckiej Elżbiety z Koniecpolskich. Co jednak okazało się najbardziej zdumiewające to fakt, że Stefan Koniecpolski i Marcjanna z Daniłowiczów mieli wówczas już czwórkę dzieci: Elżbietę, Andrzeja, Brykcego i Reginę. Oznacza to ni mniej, ni więcej, że kasztelanic połaniecki musiał ożenić się z Marcjanną z Daniłowiczów najpóźniej w 1618 r. Ponieważ znamy datę narodzin Andrzeja (na pewno przyszedł na świat w 1620 r.) możemy założyć, że Elżbieta urodziła się w 1619 r. (lub też nieco wcześniej), a Brykcy i Regina byli bliźniętami urodzonymi kilka miesięcy przed 25 czerwca 1621 r. Oznacza to również, że Janusz ks. Ostrogski mógł dopomóc Stefanowi w finalizacji starań o rękę Marcjanny. Wiedząc zaś o narodzinach jego pierworodnego syna, mógł rozciągnąć na niego prawo do dożywotniego użytkowania „puszczonych” Koniecpolskiemu majątków. W tym ostatnim przypadku informacja Zygmunta Stefana Koniecpolskiego okazała się prawdziwa. W rejestrze podymnego województwa wołyńskiego z 1629 r. odnotowano bowiem, że wieś Wierchów we włości ostrogskiej trzyma Koniecpolska, a więc bez wątplenia Marcjanna z Żurowa, wdowa po Stefanie¹⁰.

Żona Stefana Koniecpolskiego Marcjanna Daniłowiczówna h. Sas była córką Jana (zm. 1628), wnuczką Stanisława Daniłowicza, podczaszego lwowskiego i Katarzyny ze Szczekarzewic Tarłówny. Jej ojciec, blisko przez większość życia związany z hetmanem Stanisławem Żółkiewskim, był kolejno krajczym koronnym (od 1600 r.), kasztelanem lwowskim (od 1612 r.) i wojewodą ruskim (od 1613 r.). Matką Marcjanny była Barbara z Siecina Krasicka h. Rogala (w większości opracowań nazywana mylnie Katarzyną), córka Stanisława, kasztelana przemyskiego i jego drugiej żony,

¹⁰ Por. *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 190; W. Dworzaczek, *op. cit.*, tabl. 138; Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie, Sąd Grodzki Przemyski (1462–1784), fond 13, opis 1, sygn. 81, s. 731–732; O. Baranowycz, *Zaljudniennja wołyns'koho wojewodstwa w perszuj połowyni XVII st.*, Kyjiw 1930, s. 37.

Katarzyny Jakubowskiej h. Topór. Rodzice Marcjanny pobrali się w grudniu 1594 r. W wigilię Bożego Narodzenia tego roku w grodzie krakowskim małżonkowie zeznali zapis wzajemnego dożywocia, Daniłowicz opował posag żony wynoszący 50 000 florenów i wiano w takiej samej wysokości na połowie swoich dóbr wolnych od oprawy jego matki, Katarzyny ze Szczekarzewic, a Barbara zeznała abrenuncjację z dóbr ojczystych i macierzystych. Tego samego dnia Barbara scedowała na męża kwotę 17 000 florenów zabezpieczoną na wsi Książnice w powiecie wiślickim, a jej ojciec i mąż skwitowali się z wszelkich wzajemnych pretensji. Matka Marcjanny zmarła przed rokiem 1605, kiedy to Jan Daniłowicz ożenił się z Zofią Żółkiewską h. Lubicz, córką hetmana Stanisława. Przyszła żona Stefana Koniecpolskiego urodziła się zapewne około 1597 r. O rękę jej starał się obożny koronny Adam Żółkiewski, bratanek hetmana. Wojewoda ruski był jednak niechętny temu związkowi, twierdząc, że nie byłby on korzystny dla obu stron. Zakochany Żółkiewski w akcie desperacji zdecydował się na krok szalony. W 1615 r. podczas wizyty na zamku w Olesku, grając w karty z wojewodą, porwał nagle nóż i w obecności Marcjanny zadał sobie samobójczy cios. Sądzić wypada, że obożny szybko pożałował tego, co zrobił, gdyż zaczął wzywać ratunku, a życie zakończył słowami: „Nie chciałem tak”. Marcjanna z Żurowa Koniecpolska miała rodzoną siostrę Katarzynę Daniłowiczównę, która została żoną starosty kazimierskiego i medycznego Andrzeja Firleja h. Lewart (ok. 1586 – po 1622). Z drugiego małżeństwa Jana Daniłowicza pochodziły jej siostry przyrodnie: Teofila Zofia (1607–1661), od 1627 r. żona Jakuba Sobieskiego h. Janina (1590–1646), z czasem kasztelana krakowskiego, matka króla Jana III i Dorota (w zakonie Magdalena), od 1640 r. ksieni w klasztorze benedyktynek we Lwowie, która zmarła w 1687 r. Braćmi przyrodnimi Marcjanny byli Jan (zm. 1618) i Stanisław (ok. 1609–1636), starosta korsuński i czechryński, Daniłowiczowie. Stryjem Koniecpolskiej (rodzonym bratem jej ojca) był podskarbi wielki koronny Mikołaj Daniłowicz (zm. 1624), ojciec licznego potomstwa. Starszymi, przyrodnimi braćmi Barbary z Siecina Daniłowiczowej (synami kasztelana przemyskiego i jego pierwszej żony, Anny Żórawińskiej h. Korczak) byli z kolei Jerzy (zm. 1645), chorąży halicki i starosta doliński oraz Marcin (1574–1631), wojewoda podolski, Krasiccycy¹¹.

¹¹ Por. W. Dworzaczek, *op. cit.*, tabl. 126, 138 i 147; K. Niesiecki, *op. cit.*, t. III, s. 302–305 (tu na s. 302 opis pobożnych uczynków Marcjanny z Żurowa

Stefan Koniecpolski z pewnością przejawiał pewne ambicje polityczne. W 1618 r. posłował z województwa sandomierskiego na sejm zwyczajny w Warszawie. W roku 1619 na sejmiku opatowskim został wybrany jednym z czterech kandydatów na urząd podkomorzego sandomierskiego wakujący po śmierci Zbigniewa Lanckorońskiego. Nominacji królewskiej jednak nie otrzymał, gdyż Zygmunt III zdecydował się powierzyć tę godność Krzysztofowi Ossolińskiemu, synowi ówczesnego wojewody sandomierskiego Zbigniewa. W 1621 r. Koniecpolski doczekał się awansu senatorskiego. Dnia 21 sierpnia został mianowany kasztelanem połanieckim po śmierci Jana Skotnickiego. Co ciekawe, tego samego dnia urząd kasztelana chełmskiego otrzymał krewniak Stefana, Samuel Koniecpolski (wnuk kasztelana sieradzkiego Stanisława Przedbora). Z niewiadomych powodów nominacja Stefana nie została jednak zrealizowana i w grudniu 1622 r. kasztelanem połanieckim został Marcin Rokszycki. W 1621 r. Koniecpolski na czele kilkuset ludzi swojego teścia oraz własnych dołączył do pułku królewicza Władysława i wziął udział w walkach z Turkami pod Chocimiem. Tu odznaczył się odwagą i zręcznością w bezpośrednich starciach z tureckimi harcownikami. Po śmierci kasztelana bełskiego Stanisława Żórawińskiego (zm. 1625) Koniecpolski przejął jego kwarcianą chorągiew husarską. Jako rotmistrz husarski wziął udział w wojnie ze Szwecją o ujście Wisły w latach 1626–1629. Do Prus przybył w listopadzie 1626 r. i od początku dowodził jednym z pułków jazdy. Walcząc pod rozkazami swojego możnego krewniaka, wojewody sandomierskiego i hetmana polnego koronnego Stanisława Koniecpolskiego, odbył chlubnie kampanie z lat 1626, 1627 i 1628. Po zakończeniu ostatniej z nich rozłożył swój pułk na leże zimowe, a sam wrócił do domu, gdzie „za kilka niedziel kamień go umorzył”. Stefan Koniecpolski zmarł prawdopodobnie w lutym 1629 r. i został pochowany w Przeclawiu. W małżeństwie z Marcjanną Daniłowiczówną doczekał się sześciorga dzieci, spośród

Koniecpolskiej); t. V, s. 337–338; t. X, Lipsk 1845, s. 184; K. Lepszy, *Daniłowicz Jan*, [w:] *PSB*, t. IV, Kraków 1938, s. 414–415; K. Piwarski, *Daniłowicz Mikołaj*, [w:] *ibidem*, s. 416–417; H. Kotarski, *Krasicki Stanisław*, [w:] *PSB*, t. XV, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970, s. 158–159 (tu błędna informacja, że rodzoną siostrą Barbary z Krasickich Daniłowiczowej była Anna, żona Kaspra Stanisławskiego, podkomorzego sanockiego – w rzeczywistości siostra, a nie córka kasztelana przemyskiego); S. Gąsiorowski, *Sobieska z Daniłowiczów Teofila Zofia*, [w:] *PSB*, t. XXXIX, Warszawa–Kraków 1999–2000, s. 479–481; ANK, *Castrensia Cracoviensia Inscriptiones* [dalej: CCI], nr 159, s. 1310–1322; *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 190–191.

których przeżyła go czwórka. Syn Brykcy i jedna z córek zmarli we wczesnym dzieciństwie. Druga córka „po śmierci swego ojca panną umarła”. Wiek dojrzały osiągnęli synowie Andrzej oraz urodzeni po 25 czerwca 1621 r. Aleksander i Stanisław Franciszek¹².

Stefan Koniecpolski, będąc jedynym dziedzicem ojca, pozostawił swoim spadkobiercom spore dobra ziemskie. Co prawda wieś Motycz w województwie lubelskim sprzedał Zygmuntowi Stefanowi Koniecpolskiemu, ale utrzymał w swoim ręku wszystkie dobra w powiecie pilzneńskim. Według rejestru poborowego z 1629 r. (podatki wybierano już po śmierci Stefana) był on tu właścicielem trzech odrębnych włości. W bezpośredniej bliskości Pilzna miał klucz dobrkowski, w skład którego wchodziły wsie Dobrków, Gołęczyzna, Jaworze Przedzbor, Łabuzie, Mokrzec, Parkosz, Pilznionek, Połomia i Złotoryja. Odziedziczony po matce klucz przeclawski obejmował miasto Przeclaw z przedmieściem (traktowanym czasami jako osobna wieś), całe wsie Brzozówka, Krownice, Lubzina, Łęki, Męciszów, Podole, Przedbórz, Pustków, Wielącza, Wyłów oraz część wsi Słostowa. Blisko wschodniej granicy powiatu, w znacznym oddaleniu od pozostałych, leżały z kolei należące również do Stefana wsie Połomia i Wyrzne. W sumie, w dobrach należących w 1629 r. do spadkobierców Stefana Koniecpolskiego wykazano 1 miasto, 1 przedmieście, 21 wsi i 1 część wsi. W gospodarstwach chłopskich uprawiano 74 łany i 11,5 pręta ziemi, a łączna suma opłaconego przez Koniecpolskich podatku zamknęła się kwotą 576 florenów i 24 groszy. Dobra pozostawione przez Stefana Koniecpolskiego były czwartym pod względem wysokości opłaconego podatku kompleksem majątkowym w powiecie pilzneńskim. Większy podatek ze swoich posiadłości zapłacili tylko spadkobiercy kasztelana krakowskiego Janusza ks. Ostrońskiego (wdowa po nim, Teofila z Tarłów i jego wnuk, Władysław Dominik ks. Zasławski-Ostroński), kasztelan sandomierski Mikołaj Spytek Ligeza oraz podkanclerzy koronny Tomasz Zamojski wraz z żoną, Katarzyną z ks. Ostrońskich¹³.

¹² Por. Z. Ossoliński, *Pamiętnik*, oprac. J. Długosz, Warszawa 1983, s. 100, 121; *Urządnicy sandomierscy*, nr 397 (Jan Skotnicki i Stefan Koniecpolski), nr 398 (Marcin Rokszycycki), nr 774 (Zbigniew Lanckoroński), nr 775 (Krzysztof Ossoliński); MK 166, k. 469v–470v (nominacja Stefana Koniecpolskiego na kasztelanie polaniecką); *Urządnicy bełscy*, nr 67 (Stanisław Żorawiński), nr 1108 (Samuel Koniecpolski); A. Boniecki, *op. cit.*, t. XI, s. 77; *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 14, 31–32, 34, 39, 191.

¹³ Por. *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 189; Z. Guldon, L. Stępkowski, Z. Trawicka, *Rejestr poborowy powiatu pilzneńskiego z 1629 roku*, „Kieleckie

Po śmierci Stefana pozostałymi po nim dobrami zarządzała w imieniu synów Marcjanna z Daniłowiczów Koniecpolska. Jej stan posiadania nie uległ zmianie aż do roku 1637, kiedy to objęła na własność część dóbr po własnym ojcu. Było to następstwem tragicznego wydarzenia z roku poprzedniego. Jesienią 1636 r. przyrodni brat Marcjanny, starosta korsuński Stanisław Daniłowicz zapuścił się z oddziałem jazdy na Dzikie Pola. Tu został okrażony przez Tatarów, wzięty do niewoli i pomimo złożonej obietnicy okupu, ścięty na rozkaz murzy Kantymira. Śmierć jedyne go męskiego dziedzica wojewody ruskiego Jana Daniłowicza sprawiła, że dobra po nim przeszły na własność jego córek. Dnia 20 stycznia 1637 r. dokonano we Lwowie podziału majątku po wojewodzie ruskim między Teofilę z Daniłowiczów Sobieską, Marcjanę z Daniłowiczów Koniecpolską oraz syna i spadkobiercę nieżyjącej już Katarzyny z Daniłowiczów Firlejowej, Stanisława (zm. po 1659), w przyszłości kasztelana lubelskiego. W pracach nad sporządzeniem aktu podziałowego udział wzięli „krewni i arbitrzy”: Stanisław Koniecpolski, kasztelan krakowski i hetman wielki koronny oraz Jan Mikołaj Daniłowicz, podskarbi wielki koronny, jak również zaproszeni przez strony „przyjaciele”: krajczy koronny Mikołaj Ostroróg, sędzia ziemski halicki Adam Łychowski, sędzia ziemski chełmski Stanisław Runowski i pisarz ziemski lwowski Piotr Oźga. Na mocy zawartej wówczas ugody Teofila Sobieska otrzymała wszystkie dobra macierzyste, czyli cały spadek po Żółkiewskich, a z dóbr ojcowskich miasteczko Sasów i wieś Komorów. Marcjannie Koniecpolskiej i Stanisławowi Firlejowi przypadła natomiast w udziale włość oleska z zamkiem, miasteczkiem i 15 wsiami. Każde z trojga spadkobierców otrzymało również trzecią część kosztowności należących niegdyś do wojewody ruskiego, a Koniecpolska i Firlej wzięli też dodatkowo bydło i pasieki znajdujące się w jego dawnych dobrach. Teofila Sobieska, będąca główną spadkobierczynią starosty korsuńskiego, miała spłacić jego dług w wysokości 280 000 florenów, rozliczyć się z połową jego służby (drugą połowę kosztów z tym związanych ponieść mieli Koniecpolska i Firlej) oraz pokryć wydatki związane z pogrzebem brata. W 1637 r. Marcjanna z Daniłowiczów Koniecpolska stała się współwłaścicielką 1 zamku,

1 miasta i 15 wsi. Dobrami tymi zarządzała przez kilka następnych lat wspólnie ze swoim siostrzeńcem¹⁴.

Marcjanna z Daniłowiczów Koniecpolska zatroszczyła się o wykształcenie synów, którzy odbyli podróże za granicę (być może również tam studiowali). Najstarszy z nich, Andrzej, powrócił do kraju około 1644 r. i znalazł się w najbliższym otoczeniu kasztelana krakowskiego i hetmana wielkiego koronnego Stanisława Koniecpolskiego, który zadbał o jego dalszą karierę. Szybko został dowódcą (w randze kapitana) liczącej 200 żołnierzy kompanii dragonów. W 1645 r., dzięki protekcji hetmana, ożenił się z Wiktorią Potocką h. Pilawa, córką ówczesnego wojewody braclawskiego i hetmana polnego Mikołaja. Wesele wyprawił młodej parze w Brodach pan krakowski, a matka Andrzeja darowała mu swoją część włości oleskiej. Od tej pory zamek w Olesku stał się główną rezydencją Andrzeja Koniecpolskiego, który wkrótce wykupił również pozostałą część dóbr oleskich od swojego brata ciotecznego Stanisława Firleja (części należności z tego tytułu, 26 000 florenów nie zdołał spłacić do końca życia). Marcjanna z Daniłowiczów Koniecpolska zmarła w 1646 r. Dnia 5 grudnia 1647 r. jej trzej synowie, „chcąc aby *commodius* wiek swój dalszy każdy z JMM prowadzić mógł”, podzielili się pozostałymi po rodzicach dobrami, a kilka dni później (9 grudnia) oblatowali akt podziałowy w grodzie krakowskim¹⁵.

¹⁴ Por. S. Starowolski, *op. cit.*, s. 304–305 (tu inskrypcja z epitafium w kościele ormiańskim we Lwowie z informacją, że S. Daniłowicz zmarł w wieku 25 lat), s. 478–479 (tu inskrypcja z kościoła w Żółkwi, gdzie podano, że S. Daniłowicz zmarł w wieku 27 lat); K. Niesiecki, *op. cit.*, t. III, s. 303; A. Boniecki, *op. cit.*, t. IV, s. 88; W. Czaplinski, *Daniłowicz Stanisław*, [w:] *PSB*, t. IV, s. 417; A. Czółowski, *Jan III i zamek w Olesku*, „Ziemia Czerwieńska: Rocznik Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego we Lwowie” 1935, R. I, z. 2, s. 8; Z. Trawicka, *Jakub Sobieski 1591–1646. Studium z dziejów warstwy magnackiej w Polsce doby Wazów*, Kraków 2007, s. 45–46; S. Gąsiorowski, *op. cit.*, s. 479; *Urzednicy lubelscy*, nr 72 (Stanisław Firlej był kasztelanem lubelskim w latach 1650–1654. Z urzędu zrezygnował, żeby zostać księdzem).

¹⁵ Por. *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 191; W. Dworzaczek, *op. cit.*, tabl. 138; A. Kersten, *Koniecpolski Andrzej z Przecławia*, [w:] *PSB*, t. XIII, s. 516; A. Czółowski, *op. cit.*, s. 9; *Divisio Koniecpolskich*, ANK, CCI, nr 267, s. 2122–2131; *Podział dóbr ziemskich między Andrzejem, rotmistrzem królewskim, Aleksandrem i Stanisławem Koniecpolskimi, synami Stefana, pułkownika królewskiego, i Marcjanny z Daniłowiczów*, [w:] *Źródła i materiały do dziejów szlachty województwa sandomierskiego w XVI–XVIII wieku*, t. III (*Akty podziałów dóbr ziemskich szlachty sandomierskiej z XVII wieku*), oprac. J. Pielas, Kielce 2014 [dalej: *Podział dóbr Koniecpolskich*], s. 51–58 (tu 10 XII 1647 r. jako data oblaty tego dokumentu w grodzie krakowskim). Ogólne omówienie zawartości aktu podziałowego Koniecpolskich

Na mocy przeprowadzonego wówczas podziału najstarszy z braci, Andrzej, otrzymał włość oleską w województwie ruskim, która od 1645 r. znajdowała się już w jego posiadaniu. W skład tego majątku wchodziło miasto Olesko z zamkiem, folwarkiem Lubczyjowskim i wójtostwami, wieś Czechy Krzyńskie z folwarkiem, wieś i folwark Iskowice, wieś i folwark Kąty, wieś i folwark Ożydów, wieś Rozwąż z folwarkiem, folwark Stoin, wieś i folwark Zakomarze oraz wsie Brachówka, Czechy Wielkie, Czeszki, Chwatów, Łabaciec, Podłysie, Razniów „ze wszystkimi przynależnościami”, a także wieś Popowce z folwarkiem i wieś Ponikowce „ze wszystkimi przynależnościami”. W sumie 1 zamek, 1 miasto, 15 wsi, 9 folwarków i wójtostwa. Zawarte w przywołanym tu akcie sformułowanie: „tak jako ta wszystka majątność nieboszczce JM Paniej Konięcpolskiej, rodzicielce JMM, prawem przyrodzonym *post fata* sławnej pamięci JMP Stanisława Daniłowicza, wojewodzica ruskiego, rodzonego brata, względem drugich konsukesororów należała, i jako jej podług działu z JMP Stanisławem Firlejem, konsukcesorem, uczynionego, służyła”, mogłoby sugerować, co nie jest jednak zgodne z prawdą, że jeszcze przed przekazaniem tych dóbr synowi Marcjanna z Daniłowiczów Konięcpolska wykupiła drugą część włości oleskiej od swojego siostrzeńca. Dział Andrzeja obejmował również dwór we Lwowie na Krakowskim Przedmieściu, plac ze spichlerzem w Sokalu na przedmieściu Babiniec, „nad Bugiem leżący” oraz plac we Lwowie na Przedmieściu Halickim. W akcie podziałowym znalazła się również informacja, że kiedy Marcjanna Konięcpolska dokonała w grodzie buskim donacji klucza oleskiego na rzecz Andrzeja, ten odstąpił jej swoje prawa do przypadającej na niego części sukcesji po ojcu. Teraz zaś, „z miłości braterskiej”, ustąpił na rzecz braci z „tej trzeciej części, która by na niego *post fata* rodzicielki w dobrach onej rezygnowanych przypadła”. Przyjął także na siebie trzecią część długów po matce¹⁶.

Średniemu bratu, Aleksandrowi, przypadła w udziale majątność dobrkowska, a więc Dobrków z dworem i folwarkiem, wieś Pilznionek z folwarkiem, wieś Podgrodzie z folwarkiem, wsie Buczyna, Gołęczyna, Grabówka, Jaworze, Łabuzie, Mokrzec, Parkosz, Połomia i Złotoryja, wieś Wierzne z folwarkiem, wieś Połomia z folwarkiem

---

por. też J. Pielas, *Podziały majątkowe szlachty koronnej w XVII wieku*, Kielce 2013, s. 58, 60, 73, 92, 119, 175, 187.

¹⁶ Por. ANK, CCI, nr 267, s. 2123–2124; *Podział dóbr Konięcpolskich*, s. 52; A. Czołowski, *op. cit.*, s. 9.

i wieś Piekarówka „ze wszystkimi do tej majątności werzneńskiej przynależnościami”, jak również wieś Lubzina z folwarkiem, wieś Łączki z folwarkiem, wieś Słostowa z folwarkiem i wieś Brzozówka. Aleksander Koniecpolski otrzymał także dwór w Krakowie przy kościele pw. św. Trójcy, który należał niegdyś do jego zmarłego ojca. W sumie w skład działu Aleksandra Koniecpolskiego wchodziło 19 wsi i 8 folwarków¹⁷.

Najmłodszemu z braci, Stanisławowi (później występował jako Stanisław Franciszek), dostała się majątność przeclawska, czyli miasto Przeclaw z zamkiem i folwarkiem oraz wieś Przedmieście z folwarkiem, wieś Łęki z folwarkiem, wieś Pustków z folwarkiem i „z lasem zupełnym”, wieś Wola Brzeźnicka z folwarkiem, jak również wsie Krownice, Podole, Przedbórz, Rudki, Strachów, Trzciniec, Wielacza „ze wszystkimi do tych majątności z dawna należącymi przynależnościami”. Stanisław Koniecpolski stał się również właścicielem dworku w Krakowie na cmentarzu pw. św. Trójcy, który jego zmarła matka „kupiła u pana Cieszkowskiego”. W sumie ze spadku po rodzicach najmłodszy z braci Koniecpolskich otrzymał 1 zamek, 1 miasto, 11 wsi i 5 folwarków¹⁸.

Stefan i Marcjanna z Daniłowiczów Koniecpolscy pozostawili synom dobra, w których znajdowały się 2 zamki, 2 miasta, 45 wsi, 22 folwarki i kilka nieruchomości we Lwowie, Sokalu i Krakowie. Byłaby to całkiem „pańska” fortuna, gdyby nie to, że Marcjanna Koniecpolska obciążyła te dobra pokaznymi długami. Obejmując przyznane im działki, każdy ze spadkobierców zobowiązał się do spłacenia trzeciej części tego zadłużenia. Przy tej okazji warto wspomnieć, że ciotka Koniecpolskich, zakonnica Dorota Daniłowiczówna, pominięta w dziale dóbr po staroście korsuńskim Stanisławie Daniłowiczu, wystąpiła z pretensjami do należnej jej części spadku i wygrała procesy wytoczone siostrze i siostrzeńcowi. Sąd ziemski lwowski, a następnie Trybunał Koronny, nakazał dziedzicom dóbr oleskich wypłacenie jej kwoty 100 000 florenów. Większą część tej należności spłacili wspólnie Marcjanna Koniecpolska i Stanisław Firlej. Resztę (18 000 florenów) wypłacił ciotce Andrzej Koniecpolski, który przedstawił wystawione przez ksienię lwowskiego konwentu benedyktynek pokwitowanie. On również kwotą 4000 florenów zaspokoił pretensje plebana z Sasowa, który procesował się z dziedzicami Oleska o zaległe dziesięciny z Popowiec.

¹⁷ Por. ANK, CCI, nr 267, s. 2124; *Podział dóbr Koniecpolskich*, s. 53.

¹⁸ Por. ANK, CCI, nr 267, s. 2124–2125; *Podział dóbr Koniecpolskich*, s. 53.

Obie spłacone już przez Andrzeja należności uznano za część przypadającego na niego długu po matce. Dlatego też zobowiązano go jedynie do spłacenia kwoty 6000 florenów, które jego matka zapisała „sposobem wyderkafowym” kościołowi oleskiemu z przeznaczeniem na utrzymanie dwóch altarystów; kwoty 5600 florenów „JMP Sienieńskiemu prostym długiem” zeznanej; oraz sumy 10 000 florenów zapisanej przez Marcjanę Koniecpolską jej szwagierce, a ciotce Andrzeja, Zofii z Koniecpola Dydyńskiej, podstolnie sanockiej. W sumie zatem najstarszy z braci Koniecpolskich przyjął na siebie zadłużenie w wysokości 43 600 florenów, z tym że realnie pozostała mu do spłaty kwota 21 600 florenów¹⁹.

Aleksander Koniecpolski zaspokoić miał przede wszystkim wierzycieli, których należności były zabezpieczone na objętych przez niego w dziale dobrach. W pierwszej kolejności miał wykupić z zastawu Dobrków od spadkobierców Wojciecha Zabierzowskiego, któremu Marcjanna Koniecpolska „obligowała” tę wieś w kwocie 30 000 florenów. Koniecpolski zobowiązał się też do zwrócenia sumy 9600 florenów cześnikowi lwowskiemu Achacemu Ligęzie, któremu jego matka obiecała sprzedaż wsi Pilznionek z przyległościami. Miał także spłacić Mateusza Stawickiego, który ulokował na Pilznionku kwotę 7600 florenów i trzymał tę wieś w dzierżawie. Inny z wierzycieli Marcjanny Koniecpolskiej – Jakub Winiarski miał zapisane 10 000 florenów na wsi Połomia, którą trzymał w zastawie. Jan Kuczkowski na tych samych zasadach (*modo obligatorio*) użytkował Słostową, na której ulokował 3000 florenów. Oprócz spłacenia obu wspomnianych zastawników, Aleksander Koniecpolski zobowiązał się także do oddania 2000 florenów panom Marchockim, 3000 florenów Janowi Spytkowskiemu, 2000 florenów „Panu Wojsławskiemu”, 120 florenów „JMP Mnichowskiemu” oraz 2000 florenów „Panu Leskiemu”. W sumie przyjął więc na siebie obciążenia zamykające się niebagatelną kwotą w wysokości 69 320 florenów²⁰.

Najmłodszy z braci, Stanisław, zaspokoić miał roszczenia wierzycieli, którzy ulokowali swoje pieniądze na wsiach wchodzących w skład klucza przeclawskiego. W pierwszej kolejności chodziło

---

¹⁹ Por. ANK, CCI, nr 267, s. 2126–2127, 2134–2135 (tu Aleksander i Stanisław Koniecpolscy kwitują z wszelkich pretensji ciotkę, Dorotę Daniłowiczównę; tu także informacja o prowadzonych przez nią procesach i wysokości należnej jej spłaty z dóbr oleskich); *Podział dóbr Koniecpolskich*, s. 54–55.

²⁰ Por. ANK, CCI, nr 267, s. 2127–2128; *Podział dóbr Koniecpolskich*, s. 55–56.

o pisarza grodzkiego radomskiego Stanisława Zarembę, któremu Marcjanna Koniecpolska sprzedała (z prawem odkupu) wieś Pustków za 21 500 florenów. Ten sam wierzyciel trzymał również w zastawie za 10 000 florenów wieś Przedmieście z folwarkiem. Obie te wsie Koniecpolski miał wykupić i „tegoż JMP pisarza *totaliter* uspokoić”. Folwark Dybiwilkowski, położony między miastem Przecławiem a Przedmieściem, został zastawiony Janowi Spytkowskiemu (nie podano jednak sumy zastawu), a folwarczek w Łękach trzymał *modo obligatorio* w kwocie 400 florenów Jędrzej Opatkowski. Oba folwarki Stanisław miał sobie z czasem „oswobodzić”. Przede wszystkim miał jednak wykupić z zastawu wieś Łączki od pani Janowskiej, która miała tu ulokowaną kwotę 6000 florenów. Chodziło bowiem o to, aby wieś tę mógł objąć w posiadanie i przyłączyć do swojego działu średni brat Aleksander. Stanisława zobowiązano ponadto do zaspokojenia roszczeń Barbary Borowskiej (1200 florenów), plebana przecławskiego (3000 florenów), plebana lubzińskiego (1200 florenów), panny Łętowskiej (500 florenów), pani Pieniążkowej (500 florenów), pana Bielskiego (1000 florenów). Dodatkowo najmłodszy z braci miał oddać 480 florenów pożyczonych przez zmarłą matkę od plebana przecławskiego. W sumie zatem Stanisław Koniecpolski zobowiązał się do spłacenia długów matki opiekujących na kwotę 45 780 florenów²¹. Możemy więc stwierdzić na koniec, że synowie Stefana i Marcjanny z Daniłowiczów Koniecpolskich przejęli w grudniu 1647 r. dobra po rodzicach obciążone długami wynoszącymi łącznie 158 700 florenów. Spłata tego zadłużenia okazała się dla nich wyzwaniem, z którym nie bardzo potrafili sobie poradzić.

W akcie podziałowym znalazło się również stwierdzenie, że dziecięcy i ciężary kościelne bracia będą „znosić” osobno, każdy ze swoich dóbr. Ponieważ zaś ruchomości już wcześniej między siebie „zarówno podzielili”, tedy się z nich „*mutuo* niniejszym działem kwitują”. Podzielono również papiery i przywileje, a pomocy w tym względzie udzielił Koniecpolskim Stanisław Zaremba, który przejrzał archiwum i „oznaczył, co komu należy”. Ważnym zastrzeżeniem było również zobowiązanie dotyczące Aleksandra Koniecpolskiego. Okazało się bowiem, że nie tylko Andrzej, ale również i on miał w grudniu 1647 r. żonę. Dlatego też do aktu podziałowego wpisano żądanie, aby posag i wiano jego żony (Anny Teresy z Brzechwów),

²¹ Por. ANK, CCI, nr 267, s. 2128; *Podział dóbr Koniecpolskich*, s. 56.

oprawione na dobrach niepodzielonych, zostały przeniesione na dział, który przypadł mu w udziale. Pod aktem podziałowym swoje podpisy złożyli trzej bracia Koniecpolscy oraz zaproszeni przyjaciele i arbitrzy: Stanisław Zaremba, pisarz grodzki radomski, ksiądz Jan Grzybowski, proboszcz przeclawski, Jan Mnichowski, Stanisław Stempkowski, Jędrzej Opatkowski, Jan Spytkowski, Chryzostom Bogołomski i Jan Dobrzyniecki²².

Tego samego dnia, kiedy bracia Koniecpolscy oblatowali umowę podziałową w grodzie krakowskim, zawarli również kilka umów, które miały istotny wpływ na ich przyszłą sytuację majątkową. Stanisław Koniecpolski sprzedał Stanisławowi Zarembie za 21 400 florenów wieś Pustków z folwarkiem, dwóch poddanych ze wsi Męcszów przyłączonych do folwarku w Pustkowie, kilku poddanych ze wsi Przedbórz, wieś Wolę Brzeźnicką z folwarkiem, wieś Strachów i wieś Krownice z młynem. Na mocy odrębnej umowy Koniecpolski sprzedał pisarzowi grodzkiemu radomskiemu za 10 000 florenów wieś Przedmieście z folwarkiem oraz wieś Kądziołki (nieuwzględnioną w akcie podziałowym). Można przypuszczać, że Stanisław Zaremba przekazał fizycznie najmłodszemu z braci Koniecpolskich jedynie należność z pierwszej transakcji. Zaraz po nabyciu od niego niemal połowy klucza przeclawskiego skwitował bowiem synów Marcjanny z Daniłowiczów Koniecpolskiej z dwóch swoich wierzytelności nieuwzględnionych w akcie podziałowym: sumy 8500 florenów zapisanej mu przez ich matkę w grodzie buskim oraz z kwoty 1500 florenów zapisanej mu w grodzie nowokorczyńskim. Andrzej Koniecpolski oprowił żonie Wiktorii z Potockich 100 000 florenów posagu i 100 000 florenów wiana na połowie swoich dóbr, a więc w istocie na połowie klucza oleskiego. Roborował też umowę zawartą z żoną pod zakładem 50 000 florenów. Andrzej i Stanisław Koniecpolscy roborowali umowę zawartą z Aleksandrem pod takim samym zakładem. Dokładnie takie samo *vadium* przewidziano w przypadku niedotrzymania umowy zawartej przez Aleksandra z Andrzejem i Stanisławem. Średni z braci Koniecpolskich roborował też w grodzie krakowskim umowę zawartą z Jakubem Winiarskim (opatrzone ją zakładem w wysokości 2000 florenów), jak również oficjalnie potwierdził, że winien jest Stanisławowi Zarembie, pisarzowi grodzkiemu radomskiemu, kwotę 1500 florenów²³.

²² Por. ANK, CCI, nr 267, s. 2129–2131; *Podział dóbr Koniecpolskich*, s. 56–58.

²³ Por. ANK, CCI, nr 267, s. 2135–2155.

Warto wreszcie na zakończenie poświęcić nieco miejsca na opisanie dalszych losów synów tytułowych bohaterów tego tekstu. Najstarszy z nich, Andrzej, jako jedyny odegrał pewną rolę w dziejach Rzeczypospolitej. Jeszcze za panowania Władysława IV (w początkach roku 1648) uzyskał urząd pisarza polnego koronnego. Wziął udział w walkach z Kozakami w pierwszej fazie powstania Bohdana Chmielnickiego. Uczestniczył na czele swoich dragonów w przegranej przez wojsko koronne bitwie pod Korsuniem, gdzie jego teść, Mikołaj Potocki, teraz już kasztelan krakowski i hetman wielki koronny dostał się do niewoli. Sam Koniecpolski ocalał z pogromu i nadal brał czynny udział w wojnie. Wraz z województwem ruskim podpisał elekcję Jana Kazimierza. Jak się wydaje, nie wrócił już na Ukrainę. Zmarł bowiem w wieku 28 lat dnia 23 marca 1649 r. Przyczyną jego śmierci były obrażenia, jakich doznał po upadku z konia. Został pochowany w Krakowie w kościele pw. św. Trójcy. Z Wiktorią Potocką miał syna Mikołaja, który żył jeszcze w roku 1651. Umarł jednak niedługo potem w wieku chłopięcym²⁴. O dalszych losach Aleksandra Koniecpolskiego wiadomo niewiele. Jak wynika z przedstawionego powyżej aktu podziałowego, przed 5 grudnia 1647 r. ożenił się on Teresą Anną, córką zmarłego w 1641 r. podkomorzego wendeńskiego Piotra Brzechwy h. Jastrzębiec i podkomorzanki krakowskiej Katarzyny Jordanówny h. Trąby. Miał opinię utracjusza. Z Teresą Anną Brzechwianką (zm. 1684) miał dzieci, ale umierały one w niemowlęctwie. Zmarł bezpotomnie w roku 1651. Jak zanotował sędzia ziemski sieradzki Zygmunt Stefan Koniecpolski – „z nieszanowania i zbytków”. Wdowa po Aleksandrze wyszła najpierw za starostę żarnowieckiego Jana Rafała Tarnowskiego h. Leliwa (zm. 1656), a następnie za kasztelaną połanieckiego Łukasza Podlęskiego h. Bogoria (zm. 1670)²⁵.

²⁴ Por. A. Kersten, *Koniecpolski Andrzej...*, s. 516; *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 191; *Urzędnicy centralni i nadworni Polski XVI-XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, S. Ciara, Ł. Kądziela, T. Nowakowski, E. Opaliński, G. Rutkowska, T. Zielińska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992, nr 537; S. Starowolski, *op. cit.*, s. 159–160; K. Niesiecki, *op. cit.*, t. V, s. 202; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XI, s. 78–79; A. Czołowski, *op. cit.*, s. 9–10 (tu informacja, że wdowa po Andrzeju Koniecpolskim, Wiktoria Potocka, wyszła po raz drugi za mąż za Jana Myszkowskiego. Żadne opracowanie genealogiczne nie odnotowuje jednak takiej koligacji); W. Dworzaczek, *op. cit.*, tabl. 138.

²⁵ Por. *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 191–192; W. Dworzaczek, *op. cit.*, tabl. 138; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XI, s. 78; S. Starowolski, *op. cit.*, s. 83–84

Stanisław Franciszek, najmłodszy syn Stefana Koniecpolskiego i Marcjanny z Daniłowiczów, również zapisał się w dziejach, ale bynajmniej nie złotymi zgłoskami. W czasie podróży zagranicznej odbytej w 1647 r. ożenił się w Utrechcie z Marią Mechtyldą de Bökop. Sprowadził później żonę (podobno wraz z jej młodszą siostrą) do Przecławia i tu mieszkał z nią przez kilka lat. W 1655 r. na wieść o śmierci teścia wyjechał wraz z małżonką do Holandii, aby uregulować wszystkie sprawy spadkowe. Tu dotarła do niego wiadomość o najeździe szwedzkim na Polskę. Deklarując chęć wzięcia udziału w walkach z najeźdźcą, wrócił do kraju, pozostawiając Marię Mechtyldę w jej ojczyźnie. Nie zważając na fakt, że był już żonaty, w czasie „potopu” poślubił Elżbietę Dunin-Borkowską h. Łabędź, córkę zmarłego w 1633 r. Jana Filipa i Katarzyny Gołuchowskiej h. Leliwa. Nie mogąc doczekać się żadnych wieści o losie męża, Maria Mechtylda de Bökop Koniecpolska zdecydowała się odbyć podróż do Rzeczypospolitej. W Gdańsku otrzymała wiadomość o tym, że jej mąż zawarł drugie małżeństwo. Oburzona tym postępkami Holenderka 23 czerwca 1660 r. złożyła skargę na Koniecpolskiego na ręce rezydującego w tym mieście protonotariusza Stolicy Apostolskiej. Później odwołała się do władz holenderskich, które w dniu 30 maja 1661 r. wystosowały oficjalne pismo w jej sprawie do króla polskiego Jana Kazimierza. Ponieważ zaś tymczasem przeciwko Stanisławowi Franciszkowi wystąpili również krewni jego polskiej małżonki, poruszony do żywego monarcha w dniu 18 lipca 1662 r. wystosował list do Trybunału Koronnego, w którym żądał surowego ukarania bigamisty. Stojąc na gruncie obowiązującego prawa, Trybunał Koronny wydał dwa wyroki infamii na Koniecpolskiego. Dnia 15 maja 1663 r. Władysław Rey, podskarbi nadworny koronny i starosta nowokorczyński, wydał uniwersał dla szlachty powiatów wiślickiego i nowokorczyńskiego, aby stawiała się zbrojnie w celu egzekucji wyroków trybunalskich na osobie i dobrach Stanisława Franciszka. Ostatecznie Koniecpolskiemu udało się uniknąć jakiegokolwiek kary. Doczekawszy zaś śmierci obu swoich małżonek, w 1670 r. zawarł ugodę z bratem Elżbiety, kasztelanem połanieckim Stanisławem Dunin-Borkowskim, który skwitował go z wszelkich pretensji. Zarówno Maria Mechtylda, jak i Elżbieta Koniecpolskie musiały umrzeć kilka lat

---

(dotyczy Piotra Brzechwy); K. Niesiecki, *op. cit.*, t. II, Lipsk 1839 (tu brak jednak wzmianki o małżeństwie Teresy Anny Brzechwianki z A. Koniecpolskim).

wcześniej, gdyż Stanisław Franciszek zdażył ożenić się po raz trzeci z Teresą Hoszowską h. Sas, z którą doczekał się syna Leonarda Józefata i córki Zofii, która została później żoną Andrzeja Olszowskiego, chorążego gostynińskiego²⁶.

Stanisław Franciszek Koniecpolski miał szansę skupić w swoim ręku całą rodową fortunę. Po śmierci brata Aleksandra w 1651 r. i bratanka Mikołaja, który zmarł niedługo potem, odziedziczył klucze dobrkowski i oleski. Nie wiadomo jednak, czy kiedykolwiek objął te dobra w realne posiadanie. Na obu majątkach zabezpieczone były bowiem posagi wdów po jego braciach – Teresy Anny z Brzechwów i Wiktorii z Potockich. Obie miały również zapisane przez mężów dożywocie na ich dobrach ruchomych i nieruchomych. Nie znamy sytuacji w Dobrkowie, ale wiemy, że włość oleska obciążona była ogromnymi długami. W 1660 r. 17 wierzycieli Andrzeja Koniecpolskiego uzyskało dekret Trybunału Koronnego oddający im w użytkowanie Olesko z przyległościami. Okazało się wówczas, że dobra oleskie były warte (uwzględniając inflację) 407 000 florenów, a długi na nich ciężące opiewały na kwotę 402 742 floreny. Sytuacja majątkowa ostatniego z żyjących synów Stefana i Marcjanny Koniecpolskich z biegiem lat ulegała ciągle pogorszeniu. Jeszcze przed swoim wyjazdem do Holandii w 1655 r. sprzedał on Tarnowskiem Przeclaw z przyległościami. Trudno powiedzieć, jak wyglądał jego stan posiadania w ostatnich latach życia, ale można zaryzykować twierdzenie, że znajdował się on wówczas na skraju bankructwa. Przypisywanego mu urzędu kasztelana braclawskiego nigdy rzecz jasna nie piastował. Zmarł po roku 1670. Jego jedyny syn, Leonard Józefat Koniecpolski, nie zapisał się niczym w historii. Ożeniony z Joanną Baranowską h. Grzymała, córką podczaszego lwowskiego Stanisława i Anny Ossolińskiej h. Topór, nie doczekał się potomstwa. Nie znamy ani daty jego urodzin, ani daty śmierci. Był on ostatnim męskim przedstawicielem przeclawskiej linii rodu Koniecpolskich²⁷.

²⁶ Por. *Pamiętniki o Koniecpolskich...*, s. 192, 430–434; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XI, s. 78; W. Dworzaczek, *op. cit.*, tabl. 138; A. Czołowski, *op. cit.*, s. 27.

²⁷ Por. W. Dworzaczek, *op. cit.*, tabl. 138; K. Niesiecki, *op. cit.*, t. II, s. 57; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XI, s. 78; A. Czołowski, *op. cit.*, s. 26–28.

Bibliografia

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie [AGAD]

Metryka Koronna [MK] 38, 77, 111, 113, 120, 129, 132, 134, 151, 152

Archiwum Narodowe w Krakowie [ANK]

Castrensia Cracoviensia Inscriptiones [CCI], nr 159, 267

Zbiór Zygmunta Glogera, nr 180

Archiwum Państwowe w Lublinie

Lubelskie grodzkie, relacje, nr 36

Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie

Sąd Grodzki Przemyski (1462–1784), fond 13, opis 1, sygn. 81

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

Akta sejmikowe województwa krakowskiego, t. I (1572–1620), wyd. S. Kutrzeba, Kraków 1932.

Guldon Z., Stępkowski L., Trawicka Z., *Rejestr poborowy powiatu pilzneńskiego z 1629 roku*, „Kieleckie Studia Historyczne” 1977, t. II, s. 211–283.

Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. II, Lipsk 1839.

Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. III, Lipsk 1839.

Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. IV, Lipsk 1839.

Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. V, Lipsk 1840.

Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. VI, Lipsk 1841.

Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. X, Lipsk 1845.

Ossoliński Z., *Pamiętnik*, oprac. J. Długosz, Warszawa 1983.

Pamiętniki o Koniecpolskich. Przyczynek do dziejów polskich w XVII wieku, wyd. S. Przyłęcki, Lwów 1842.

Paprocki B., *Herby rycerstwa polskiego*, wyd. K.J. Turowski, Kraków 1858.

Starowolski S., *Monumenta Sarmatarum*, Cracoviae 1655.

Źródła dziejowe, t. XIV (*Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*), *Małopolska*, t. III, wyd. A. Pawiński, Warszawa 1886.

Źródła i materiały do dziejów szlachty województwa sandomierskiego w XVI–XVIII wieku, t. III (*Akty podziałów dóbr ziemskich szlachty sandomierskiej z XVII wieku*), oprac. J. Pielas, Kielce 2014.

OPRACOWANIA

- Anusik Z., *Glosa do dziejów rodu książąt Ostrogskich*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2008, R. VII, nr 1, s. 127–210.
- Anusik Z., *Struktura własności ziemskiej w powiecie pilzneńskim w 1629 roku*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2011, R. X, nr 2, s. 69–108.
- Anusik Z., *Z dziejów rodu książąt Ostrogskich*, [w:] Z. Anusik, *Studia i szkice staropolskie*, Łódź 2011, s. 408–494.
- Bania Z., „*Sibi, suisque et Patriae ornamento*”. *Fundacje artystyczne Konięcpolskich w XV–XVII wieku*, Łódź 2021.
- Baranowycz O., *Zaljudniennja wołyns’koho wojewodstwa w perszujj połowyni XVII st.*, Kyjiw 1930.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. II, Warszawa 1900.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. IV, Warszawa 1901.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. V, Warszawa 1902.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. XI, Warszawa 1907.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. XIV, Warszawa 1911.
- Bukowski J., *Dzieje reformacji w Polsce od wejścia jej do Polski aż do jej upadku*, t. I, Kraków 1883.
- Byliński J., *Przerębski (Przerembski) Wincenty*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXIX, Wrocław 1986, s. 7–8.
- Czapliński W., *Daniłowicz Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. IV, Kraków 1938, s. 417.
- Czapliński W., *Konięcpolski Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967–1968, s. 523–527.
- Czołowski A., *Jan III i zamek w Olesku*, „*Ziemia Czerwieńska: Rocznik Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego we Lwowie*” 1935, R. I, z. 2, s. 5–30.
- Dunin-Wąsowiczowa A., *Mapa własności ziemskiej*, [w:] *Atlas historyczny Polski. Województwo sandomierskie w drugiej połowie XVI wieku*, cz. 2 (Komentarz, indeksy), red. W. Pałucki, Warszawa 1993, s. 99–111.
- Dworzaczek W., *Genealogia*, t. II (*Tablice*), Warszawa 1959.
- Gąsiorowski S., *Sobieska z Daniłowiczów Teofila Zofia*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXIX, Warszawa–Kraków 1999–2000, s. 479–481.
- Kaniewska I., *Konięcpolski Mikołaj*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967–1968, s. 522.
- Kersten A., *Konięcpolski Adam*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967–1968, s. 510–511.
- Kersten A., *Konięcpolski Andrzej z Przeclawia*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967–1968, s. 516.
- Kersten A., *Konięcpolski Krzysztof*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967–1968, s. 521–522.
- Kersten A., *Konięcpolski Zygmunt Stefan*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967–1968, s. 528–529.

- Kiryk F., *Sienieński Jan z Sienna i Gologór*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXXVII, Warszawa–Kraków 1996–1997, s. 181.
- Kotarski H., *Konieczpolski Aleksander*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967–1968, s. 511–512.
- Kotarski H., *Krasicki Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XV, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970, s. 158–159.
- Kuchowicz Z., *Obyczaje staropolskie XVII–XVIII wieku*, Łódź 1975.
- Kurtyka J., *Latyfundium tęczyńskie. Dobra i właściciele (XIV–XVII wiek)*, Kraków 1999.
- Lepszy K., *Daniłowicz Jan*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. IV, Kraków 1938, s. 414–415.
- Libiszowska Z., *Konieczpolski Jan*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967–1968, s. 519–520.
- Libiszowska Z., *Konieczpolski Stanisław Przedbór*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967–1968, s. 522–523.
- Lubczyński M., *Stanisław zwany Ligęza (Ligęzic, Gorzycki) z Gorzyc i Przeclawia*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XLII, Warszawa–Kraków 2003–2004, s. 32–34.
- Pielas J., *Podziały majątkowe szlachty koronnej w XVII wieku*, Kielce 2013.
- Pielas J., *Sprawy rodzinne i majątkowe Teofli z Tarłów Ostrogskiej (zm. 1635)*, [w:] *VIII Janowieckie Spotkania Historyczne: Tarłowie. Z dziejów kulturalnych, gospodarczych i politycznych rodu*, t. II, red. H. Gmiterek, A. Szymanek, Janowiec 2009, s. 75–118.
- PiwarSKI K., *Daniłowicz Mikołaj*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. IV, Kraków 1938, s. 416–417.
- Posłowie ziemscy koronni 1493–1600*, oprac. W. Uruszczak, I. Kaniewska, M. Ferenc, J. Byliński, red. I. Kaniewska, Warszawa 2013.
- Trawicka Z., *Jakub Sobieski 1591–1646. Studium z dziejów warstwy magnackiej w Polsce doby Wazów*, Kraków 2007.
- Urzednicy centralni i nadworni Polski XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, S. Ciara, Ł. Kądziała, T. Nowakowski, E. Opaliński, G. Rutkowska, T. Zielińska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992.
- Urzednicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Opaliński, H. Żerek-Kleszcz, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1993.
- Urzednicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. H. Gmiterek, R. Szczygieł, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992.
- Urzednicy województwa krakowskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. S. Cynarski, A. Falniowska-Gradowska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1990.
- Urzednicy województwa lubelskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. W. Kłaczewski, W. Urban, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1991.
- Urzednicy województwa sandomierskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, A. Falniowska-Gradowska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1993.

NOTKA O AUTORZE

Prof. dr hab. Zbigniew Anusik – kierownik Katedry Historii Nowożytnej w Instytucie Historii Uniwersytetu Łódzkiego, członek Komitetu Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk.

Zainteresowania naukowe: historia Polski i powszechna XVI–XVIII w., historia Szwecji XVI–XVIII w., stosunki polsko-szwedzkie w XVII–XVIII w., historia dyplomacji europejskiej w XVIII w., dzieje Wielkiej Rewolucji Francuskiej (1789–1799), elity dawnej Rzeczypospolitej, struktura własności ziemskiej w Rzeczypospolitej XVII w., genealogia polskich rodzin szlacheckich w XVI–XVIII w.

zbigniew.anusik@uni.lodz.pl